

KARACADAĞ

DİYARBAKIR HALKEVİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Değişmez Milli Şefimiz Diyarbakırda	<i>Osman Eti</i>
Büyük misafirimiz	<i>Ömer Öner</i>
M. Şefin sempatisi Hemşerilerimizin sevgisi	<i>Kâzım Baykal</i>
Zorluklar karşısında Türk Ulusu	<i>Ömer Öner</i>
Zelzelelerin tetkiki	<i>Seyfi Alpan</i>
Bir dertleşme	<i>S. Atalık</i>
Halkevi haberleri	

SAYI: 24

20 İKİNCİ KÂNUN 1940

CİLT : 2

DİYARBAKIR BASİMEVİ

Yazı Hey'eti

Kâzım Baykal — Şeref Kışmır — SüheylBeken — Ömer Öner —
Süleyman Savcı — A. Şevket Kavut — Sadık Özbek.

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Umumî Neşriyatı İdare Eden
AGÂH ARMAN

Abone Şartları : Yıllığı 100 Kuruş 6 Altı aylığı 50 Kuruş Fıatı 10 Kuruş.

Abone olmak isteyenler Diyarbakır Halkevi başkanlığına müracaat etmelidir.

KARACADAĞ

Diyarbakır Halkevi Tarafından ayda bir Çıkarılır

DEĞİŞMEZ MİLLÎ ŞEFİMİZ DİYARBAKIRDA

Osman Eti

Yüz yılların tarihini koynuna sığdıran Diyarbakır şehri ciltler dolduracak kadar geniş vakayı sıralamış olan uzun tarihine, bu gün büyük bir şeref ve onur sahifesi daha katıyor.

Bugün değişmez Milli Şefimiz Sayın İsmet İnönü Cumhur Reisimiz sıfatile Diyarbakırımızı ilk defa şereflendiriyorlar.

Tarihe diz çökmüş bir sıra zincir halinde uzayıp giden bu surlar, O'nun her zaman muhitine neş'e ve ümid veren güler yüzüne, kalplere inan ve iman veren tath sözüne çoktan aşındır...

Büyük Milli Şefine sonsuz bir saygı ve hürmetle bağlı olan Diyarbakır, İnönü'nün muzaffer kahramanını Lozanın yüksek diplomatını Türk şif-

mendiferciliğin aziz babasını ; genç bir komutan olarak daha Genel savaşta tanımış ve onu 1932 Teşrinievvelinde yüce Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin Başvekili olarak yine kendi koynunda görmüş ve 1935 yılında da teşrifinin ilk müjde haberini Diyarbakırın sıcak koynuna uzayan tren yollarından duymuş ve bu yılın temuz ayındada hasretle beklenen sevgiliye kavuşmuştur.

Tek bir kalp halinde, tek bir vücut gibi, 20 milyon Türk'ün yoluna bel bağladığı izinde yürüdüğü Aziz İnönü.

Bu teşriflerle de bütün Türk vatanının çocukları gibi kendisine en derin bir sevgi ve saygı ile bağlı olan Diyarbakır çocuklarını sevindirmiş oluyorlar...

Yüce Türkiye ülkesini şahsında temsil etmiş olan ve bu gün aramızda görmekte gurur duyduğumuz Milli Şef Generallığını, milletin makûs talûni de yendiği İnönü savaşında kazandı ve soy adını da bu savaştan ve zaferler tanrısı olan en büyü Türkten aldı.

Monidros,u yırtan, sevrî parçalayan, Lozan muahedesini imzalayan yani bu iki silahsız savaşı da başaran bu yüce baş, Cumhuriyetin ilanının ertesi günü (30 Birinciteşrin 1923) Hariciye vekillîği de üstünde kalmak üzere ilk defa icra vekilleri heyetine seçildi.

On iki yıl süren Başvekilîği sırasında Büyük Medeni ve içtimai inkilâplarımızın meydana gelmesinde ve kökleşmesinde yaratıcı ve kurucu ATATÜRK'ün en samimî ve en yakından bir yardımcısı oldu...

II Teşrinisani 1938 de ATATÜRK'ten sonra o makama en layik Türk, en büyük Türk olmak sıfatile ve bütün milletin ittifakile Cumhur reisliğine seçildi.

Son aylarda, dünyayı saran harpler ve iktisadi buhranlar arasında Türk vatani ancak onun nurlu ve azim-

kâr idaresine dayanarak halinden ve istikbalinden emin ve müsterih yaşıyor.

Daha yirmi yıl önce tamamen parçalanmak istenen bir milletin, dostluğunu kazanmak için birbirile yarış eden büyük devletler sırasına koyan yüce Şefimizi, kendi bağrında gören Diyarbakır, muhakkak ki, tarihinin en bahtiyar günlerinden birini daha yaşıyor.

O'nun nurlu gözlerinden ışıık alan Diyarbakır çocukları da yine O'nun şerefli ve feyizli yoluna gönüllerinden kopan en sıcak ve en derin sevgilerini seriyorlar.

Hoş geldin yüce Şefimiz!.. Tanrım seni daha uzun, pek uzun yıllar Türk milletinin üstünden ayırmasın!.

BÜYÜK MİSAFİRİMİZ

Ö. Öner

Ulu ATATÜRK'ün yanı başında ta türklüğün millî kurtuluşunu hazırlarken onu görmüş, inan ve ümit dolu nazarlarımızı ona çevirmiştik. Millî cidalin yıldırım ordularına kumanda eden büyük kahraman İsmet İnönü.

Genç neslin daha ilk çağlarında, yani biz daha çok küçüken O millî kahramanın kitaplar dolusu hatıralarını dilden dile nakleder, Onun şanla, şerefle başardığı zaferlerine ait millî destanlarını, Öykülerini bitmek tükenmek bilmeyen bir şevkle birbirlerimizle anlatır dururduk.

Necip ırkının yüzakı, asil türk ulusunun itibar ve şeref timsali kutsal kahraman yüce İSMET İNÖNÜ.

İnönü meydanlarında amansız düşmanın nefes vermeyen taaruzlarına ilk çelik seddi çeken ve yurdun temiz ve pak sinesine onların pis ayaklarını bastırma-yan büyük kahraman. Rahat ve huzurunu yalnız yurt ve ulusunun kurtuluşu uğruna harcadı. Gece gündüz demedi, bütün müşküllerle çarpışmadan çekinmedi. Yurdun tepelenen temiz ve mübarek top- raklarını tepelemek cesaretini gösterenlerin gene kendi kanlarıyla

yıkayıp temizledi. Tarih bu büyük adamın Türk istiklâli adına kaydettiği bu ilk ve büyük muzafferiyetlerin adını koymağı da gecikmedi : Birinci ve ikinci İNÖNÜ zaferleri.

Düşmanın kör beynine indirilen bu iki darbenin tesiri pek büyük oldu. Koca türk neslinin bağrına çöken makûs bir talii yenerek onu yuvarlanacağı derin uçurumdan çekti ve çıkardı. Büyük kurtarıcı Mustafa Kemal o muazzam planını hazırlarken yanı başında ilk olarak aziz arkadaşı İsmet paşayı bulmuş ve bu büyük planının tatbiki işini de gene onun mübarek ellerine teslim etmişti. Dünya diplomatlarının binbir türlü hile ve bin bir türlü dalaverelerine kapılmadan, aldırış etmeden teeni, sabır ve metanetle gene* bu necip Türk ulusu adına siyasî alanda da pek çetin imtihanlar geçirdi. Nihayet, bundan da parlak bir not, büyük bir muvaffakiyetle sıyrılıp çıktı. İnönü meydanlarında çıkan zafer yıldırımları Lozanı da aydınlattı. Kapah hiç bir şey kalmamıştı.

Türk ulusu kurtulacak ve bütün hakları tanılacaktı. Bu iş ise Lozan muzafferiyetine bağli

idi. Bu sahada da zafer kazanıldı. Lozan muzafferiyeti bütün ulusa müjdelendi. Ve ölüme mahkûm edilmek istenen asil türk milleti hayata yeniden doğmuş ve yaşama hakkı istirdat edilmişti. İşte şimdi, O büyük ulus eskisinden çok daha mes'ut çok daha bahtiyar ve dinç olarak ayakta dımdık durmakta ve payıdar olmaktadır. Aziz milli şefimizin emeğiyle kurtulan ve gene onun sarfettiği büyük gayretlerle yükselen ulusuma şu son yıllar içerisinde gösterdiği örneklerle de kendini aleme bir daha tanıtmış ve maddî, manevî geniş kredile elde etmiştir. Dünyadan bizim peşınız yoktur şimdi. Bize avarızda yaşayan milli şefimizi kutsal mevcudiyeti kâfidir. Her Türk ferdi görmüş ve anlamıştır. Milli kahramanlarının kudretli iradelerini. Onu andıkça her türk olan kalp derin muhabbet ve sonsuz saygı ile çarpmakta ve ona pek kuyvetli bağlarla bağlı olduğunu duymaktadır.

Bu gün biz, dünyanın şu en buhranlı anlarında asude yaşayan sayılı milletler arasındayız. Bize kıymak isteyenlerin gizli maksad ve gayelerini sezmekte gecikmedik, sıçratmak istenen her türlü tehlikeden sakındık. Büyüğümüzün dirayetli muhakkemesi ve keskin görüşleri sayesinde bu büyük dünya buhranını da atlattığımız oldu.

Sen ne bahtiyarsın, Diyarbakır... bora, fırtına kar, tipi demeden işte Milli Şef sana geliyor. Dün Erzurumun dondurucu yaylalarında dolaşıyordu. Fakat o yorulmadı, bıkmadı ve aynı zamanda üşümedi de. Çünkü O sevgili Ulusunun arasında ve onların ısıttığı bir hava içerisinde bulunuyordu. O' yorulmadı da, bıkmadı da yorunmaz ve bıkmazda çünkü Onun yegâne emeli yurdunu gezmek ve Ulusunun arasında onlarla birlikte baş başa yaşamak ve dertlerini dinlemek, üçrelerini hazırlamak saadetlerini görmek sevinç duymak. Şimdi ise Diyarbakır' bu müstesna ve bahtiyar günlerinden birisini yaşamaktadır. Sevimli İNÖNÜ'sü ve Lozan kahramanı Milli Şeflerle birlikte aynı havayı teneffüs ediyor..

Ne bahtiyarsın Diyarbakır.. Bu gün halkın yüzü her günden fazla gülüyor. Bu içlerde bir başkalık var. Çünkü aralarında yaşayan en büyükleri var..

İNÖNÜ'nün merd yürekte kahramanı. Seni tebci eden milyonlarca Türkün yüreğinde senin yerin pek büyüktür. Bütün Diyarbakırlılar sana HOŞ GELDİN der ve seni hürmetle, tazimle selâmlar.

MİLLÎ ŞEFİMİZİN SEMPATİSİ

Hemşerilerimizin Sevgisi

K. Baykal

Halk büyük Şeflerini aralarında gördükleri zaman büyük haz duyar bayram yapar. Yeni kuvvet alır., yeni bağlar doğar, eskilerde kuvvetlenir. Görmek, görüşmek sözlerini duymak, emirlerini dinlemek için bütün ferdler aynı duygu ve aynı heyecan ile ona koşarlar. Bu suretle kuvvetli bir heyecan dalgası ile ferdler tekrar birbirine yaklaşır, milli rabitanın takviyesi için güzel bir vesile olur.

Aziz Milli Şefimizin büyük seyahatları, sureti mahsusada şehrimiz ve civarını şereflendirmeleri hemşerilerimize karşı yüksek alakalarının, güzel sempatilerinin nişanesidir. Büyük Milli Şefimiz münasip zamanlarda, memleketimizin uzak köşelerine, mümkün olduğu kadar her yerine gitmek, halk ile görüşmek ve kıymetli iltifatlarını bezil etmek suretile

halkın dileklerini dinliyor, ihtiyaçlarını duyuyor, ona göre emir ve direktifler veriyor. Bütün halka, bu arada doğudaki yurttaşlarına, şehrimizde bulunan bütün vatandaşlarına karşı yüksek sempatilerini izhar ediyorlar.

Şefimiz, bütün vatandaşlarımız üzerinde milli tarihimizin ilk gününden beri büyük tesir ve izler bırakmış bir milli kahramanımızdır. İlk milli savaş kahramanlıkları memleketimizin her tarafında akisler yapmış, Askeri savaştan sonra siyasi zaferler, ayrı sevgiler ve derin saygılar yaratmıştır.

İnkılabımızın her safhasında planlı giden Baş vekil vazifesini yapan Milli Şefimiz imar politikasındaki zaferleri ile de vatandaşlar nezdinde ayrı sevgiler yaratmış bu suretle bütün yurttaşlarımız yüce milli şefimizi candan,

bütün kudreti ile sevmektedir. Yüksek sevgi izhar etmeyen bir Türk vatandař kat'iyen mevcut değildir.

Bu günde şehrimize teşrifleri sevgilerini daha çok artırdı. Soęuklara rağmen binlerce vatandaş büyük sevgilerini izhar için tehalükle koşmaktadırlar.

Milli kuvvetimizi artıracak, bağlarımızı daha çok takviye ettirecek Milli benligimiz için büyük ve kıymetli irşadlarını eşirgemeyen bu büyük fedakâr kahramanımıza şükran, sonsuz saygı ile hoş geldin deriz.

ZORLUKLAR KARŞISINDA TÜRK ULUSU

Ö. Öner

Ta ilk devirlerden beri bir çok güçlük ve zorluklarla mücadele eden tek millet Türk milletidir. Bu, çeşitli mücadeleler kendiliğinden ve zaruri olarak husul bulmuş Türklükle beraber doğmuş, beraber yaşamış ve bu güne kadar gelmiş, şimdi de yaşamakta devam etmiş bulunuyor.

Zaten Türklük, bütün acunda yıldırımın bir bora halinde ortaya çıkmış, dünyayı sarsan bir kasırga halinde kıt'aları bir baştan bir başa gezmiş, dolaşmış, canlılık, hareket ve cidal kendisiyle doğmuş ve tanınmıştır. Demiri eriten, taşları delip yalçın dağları aşarak hayat sahalarına doğru yol alan Ergenekon'un sihirli gücü bir sürü zorlukluklara karşı ilk galebeyi temin etmiştir.

Dünya medeniyetinin beşiği, Türk ırkının kaynağı olan anayurt, artık zaman zaman kaynayıp coştı; kendilerini bekleyen yeni yurtlarına, hayat sahalarına doğru göç başlamış oldu. Tunada dölüdzgin geçen akınlar kar-

pat dağlarını aştı. Başka bir kol da Roma kapılarına ulaştı.

Fakat bununla beraber bütün bir Türklük kendine yalnız bir diyar seçti. O diyarın adına bu gün biz Anadolu diyoruzki onun bir ucu da Balkanlardadır. Şirin Trakya.. Asırlık hayatını büyük hareketler, cidaller ve savaşlarla geçiren kahraman ırk, bin bir fedakârlık, bin bir zorluklarla ele geçirdiği aziz yurdunu artık oturarak imar etmek ve şenlendirmek istemişti. Bu hal başka unsurların, bilhassa Avrupalı haçlıların ihtiras dolu nazarlarından kaçmadı. Ardı arası kesilmiyen orduları, salıp sürülerini yağma ve tahrik ettiler. Türklük için bu defa da yurd müdafaasının çetin safhaları baş göstermiş oldu. Boğaz boğaza çarpışmalar, göğüs göğüse vuruşmalar yıllarca ve yıllaraca sürüp gitti. Bir kral iş başına geldi : yeni düşünce, yeni tasavvurlarla ileri atıldı. Başka bir kumandan töredi ; büyük orduları tophiyarak amansız

saldırılarla hücumla geçti. Büyük ümitlerle, büyük gayretlerle savaş meydanlarına akın etti. Fakat çok sürmedi, bu müstebit kralların, mağrur komutanların bütün bu hummalı gayretleri, atılış ve saldırıları bir yığın et ve kemik sarfederek hiç bir gaye elde edilmeden sona erdi. Çünkü Türk, yurdunu mudafaaya azmetmişti. Geniş mikyasta yapılan en büyük tazyiklere rağmen koca Türk, gene sağlam, gene diri ve gene Türk kalmıştı.

Bir zamanlarda şarkta bir kızılbaş töredi. Bu zat kaleyi içinden fetetmek tâbiye hünerine vakıftı. Bulutsuz bir sema kadar saf ve temiz Anadolu kalplerde softa fikirlerini aşlamak suretiyle ihtilaller, ihtişaşlar çıkartmak ve neticede bereketli topraklarına koymak ve onlara efendilik yapmak istedi. asil ırk gizli maksatlara dayanan basis düşünceleri anlamakta gecikmedi. Doğudan gelen bu bozuk havayı da tıkamak lâzımgeliyordu. Türk orduları hareket emrini aldı. Açlık, susuzluk, yorgunluk ve bezginlik demedi, aylarca yol yürüdü. Çaldıran sahralarından Türk ülkesine kuş bakışı seyreden Diplomat şahın hayatına hatime çekti

ve altından tahtını söküp aldı.

Beri taraftan, yeni bir nesil yepyeni usullerile, yepyeni inkilâplarının getirdiği yepyeni ve büyük kuvvetlerle Asya ve Avrupayı yekdiğerine bağlayan boğazların cazibesine kapıldı. Bundan ötürü koca akdenizin anahatları olan İstanbul ve Çanakale boğazlarını ellerine almağa yeltendiler. Onlar da pek kuvvetli ve yenilmez ordularının sayesinde bu tatlı hayali hakikat yapacaklarını umuyorlardı. Nihayet İslav orduları vahşi bir homurtu ile harekete koyuldu. Kısa sürmiyen çarpışmalar yıllarca tekrarlandı. Sonunda kahraman Türk milleti cesurane mudafaasile amansız düşmanın taaruzlarını kırdı. Onun da boynuna bir balta salladı.

1914 cihan harbine kadar bu ve buna benzer neler gördük ve neler geçirdik, ne felâketler, ne badireler atlattık. Türk ulusunu idare edenler umumî harpte mütefiklerle beraber mağlup olmuşlardı. Bizim için gene ağır şartlar, buhranlı vaziyetler baş göstermişti. Baştaki hükûmet tefessûh etmiş ve dağılmıştı. Ülke galipler ara-

sında taksim ediliyordu. O ana kadar sinerek fırsat bekliyen parazitler etraftan taarruza geçmişlerdi. Artık bu asil ve kadim ulusun kurtuluşuna imkân kalmamıştır deniyordu. İş başa düştü. Yurdun asıl ve asil evlatları milletin başına geçti. Koca ulus, bir kerre daha başını kaldırdı, silkindi ve yerinden sıçradı. Sonucunu tarihten okuyalım.

Şimdi ise daha başka, daha zorlu, daha şuursuz bir düşmanla karşı karşıyayız. Asırlarca bir takım zorlukların hücumlarına göğsümüzü karşı verdik. İnsan oğullarının her çeşit taarruzlarının bizi yıldıramıyacağını biz de gördük tarih te gördü. Onların hiç birisine boyun eğmedik, onların hiç birinden asla yılmadık. Şimdi ise bizzat kör tabiatın insafsız hücumlarıyla karşı karşıyayız. Şuurun, akli selimin, zekânın ve dehânın yapamadığı, başaramadığı muvaffakiyeti bu gün de tabiat başarmak sevdasındadır. Sabilerin, ihtiyarların, kadınlârm, hasta ve sakatların deri ve kemiklerini biri birinden ayırmak için en haşin ve en kaniçici vasıtalarını kullanmaktan sıkılmadı. Bir şehrin batışı, bir kaç kasabanın hâk ile yeksan

oluşu, binlerce nüfusun, aciz ve zavallıların kaybolup gidişi, anaların ağlayışı, çocukların yetim kalışı bizi gene sarsıp incitemez, yolumuzdan döndüremez ve işimizden, gücümüzden alıkoyamaz. Bu büyük acıyı sadece duyduk, fakat asla sarsılmadık. Milnet bizi yıldırılmaz. Biz gün görmüş, nice çetin devirler geçirmiş aslı, nesli belli büyük bir yerin evladıyız. Başımızda Türk milletinin en büyük evladı var, milli kahraman büyük İsmet İnönü'nün başkanlığı altında şuurlu ve yekvücut bulunuyoruz. İztırabının en buhranlı anında evladımı kaybetmiş bir Türk anne, milli şefinin göğsüne atılırken mağlup olmadığını gösterir bir eda ile ona (Sen sağ ol) demişti. Evet, Sen sağ ol. Çünkü, onun sağlığı Türk milletinin kurtuluşu ve Türk camiasının huzuru ve saadetidir. Onun ve kıymetli arkadaşlarının, dolayısıyla bütün ulusun aldığı büyük ve âcil tedbirlerle bu amansız afeti de yenmiş olduk.

ZELZELERİN TETKİKİ

Seyfi Alpan

Dünyanın yüzey kısmı (Sathi kısmı) yer yer ve az çok geniş bir saha dahilinde sarsılır ve kumıldanır ki bu hadiseye (Zelzele) (Seisme) denir. Zelzeleyi insanlar vuku bulmazdan evvel his etmezler. Fakat bazı hayvanların zelzeleyi his ettiklerine dair haller söylenebilir. Meselâ : Zelzele olmazdan evvel ahır-daki hayvanların bir dalgınlık gösterdikleri, köpek, kaz gibi hayvanlarında gayri tabii hareketler yaptıkları görülmüş tür. Bazı defa zelzele olmazdan evvel hafif başlayıp tedrici surette çoğalan korkunç gürültüler eşidilmektedir. Fakat bu gürültülerden sonra muhakkak zelzele olması icab etmez. Amerikada bunlara (Bramidos) denilmektedir. Zelzele olduktan sonra da gürültüler olabilir. Bunlara da (Retumbos) ismi veriliyor. İnsanların hisedemeyeceği derecede hafif olan zelzeleye Mikroseyizm (Microseisme) denir. Bu nevi zelzeleler ancak sismoğraf (Sismographe) denilen aletlerle kayıtlı olunur. Sismoğraflar vuku bulduğu anı müddet ve şiddetini, sad-

melerin (Reçfelerin) adet ve istikametini tayin ve kaydeden aletlerdir. Ekseriya zelzeleler insanlara kendisini hisettirecek derecede kuvvetli olur, bu şekildeki zelzeleye Makroseyizm (Macroseisme) ismi verilmektedir. Zelzeleyi doğuran ani ve seri hareketler sadme (recfe - Secosse) denilir.

1) — Sadmelerin nevileri

Dünyanın yüzey (Sathi) kısmının hareketleri üç kısma ayrılır.

1 - Dikey (amudî) sadmeler

Bu nevi sadmeler aşağıdan yukarıya doğru gelen hamleler mahiyetindedir. Bu nevi sadmeler çok tahribatı mucip olur. Binaları infilak gibi havaya fırlatabilir. Bazan bir sadme hem dikey (Amudî) ve hemde horizontal (Ufki) olur. 1797 yılında Ekvador devletinin küçük bir şehrinde vukua gelen bir zelzele neticesinde dikey bir sadme meydana geldi. 100 metre yüksekliğe kadar fırlatmıştır.

27 birinci kânun gecesi vuku bulan Napoli körfezi açıklarında bulunan İşiya (İschia) adasında 1885 yılındaki zelzelede bir genç kız dikey bir sadme ile bulunduğu yerden 20 metre yükseklikte bir kaya üzerine fırlatılmıştır. Erzincan zelzeleside dikey (Amudi) dir.

2 - Horizontal (Ufkî)Sadmeler :

Yanal (Canibi) sadmeler meydana getirir! Ve ekseriya hakiki yer yüzü girinti ve çıkıntıları doğurur bir surette intikal eder. Bu nevi sadmeler mevad ve eşyanın yandan kaymasına sebep olur.

3 - Dağalı (Mevcevi) sadmeler :

Tıpkı denizlerin yüzeyindeki (satıh) dalgalara benzer Toprak irtibatını gaip eder. Bir çok derin çatlaklar ve çukurlar açılır. Bu sebepten ağaçlar kökünden sökülür. Veya toprağa kadar eğilir. Bütün bir şehir bir kaç dakika içinde bir taş yığını haline gelir.

Valparaiso, San Fransisko, Messina, Tokyo ve Yeni zelandın kuzey adasındaki Napier zelzeleleri dağalı (Mevcevi) sadmelere malikti.

Binaenaleyh bu şehirler harabe haline gelmişti. 1812 de Venezuallada (Caracas) daki zelzelede toprağın kaynar gibi kabarıp alçaldığı görülür.

2) - Zelzele sadmelerinin müddeti ve genişliği :

Bir sadmeden teşekkül eden zelzeleler pek azdır. Zelzelede ekseriyetle bir birini takip eden mühtelif şiddette sadmeler hissedilir. Bu sadmeler bazen pek seri bir surette bir birini takip ettikleri gibi hafifleşmiş bir surette haftalarca aylarca devam eden sadmeler vardır. Bir sadmenin devam müddeti bir kaç saniyeden bir kaç dakikaya (Azami 7 dakika) kadar değişir. 1894 (1310) da istanbul zelzelesi fasıla ile beş gün kadar devam etmişti. 1905 te Hindistanda bir sadme üç dakika 1923 yılında Japonya zelzelesinde bir sadme 6 dakika devam etmişti zelzelenin dünya yüzeyindeki (Satıh) tesir sahası, hareketin şiddeti ile mütenasip değildir. Büyük bir değişiklik gösterir. 1884-1885 Andalusia (Endülüs) zelzelesi Romada kayit edilebilmiştir. İschia adasında 1885 te husule gelen zelzele daha uzak-

lardan hissedilmemiştir.

3) - Zelzele mihraki, Sadmelerin yayılış tarzı ve sür'atleri :

Zelzele Dünya yüzeyinde (Satılı) itibaren Litosfer (Litosphere) ismi verilen sulp kısmın muhtelif mesafelerde bulunan derin yerlerinde vukua gelir. Zelzele mihraki ismi verilen bu nahiye'nin 1000 metreden az derinlikte olduğu zanedilmisti. 1886 yılında charleston zelzelesinde mihrakın 29 kilometre derinlikte olduğu anlaşılmıştır. Zelzele mihrakı umum v'cile 5—40 kilometre arasındaki sahada değiştiği kabul edilmektedir. Sadme, zelzele mihrakından itibaren gittikçe hafifleşerek dünyanın yüzeyine yayılır.

Dünyanın Litosfer ismi verilen sulp kısmının yüzeyinde (Kışrın sathında) en fazla tahribat yapan ve binaenaleyh zelzele mihrakına en yakın bulunan noktaya (Zelzelenin yüzey merkezi) (Epicentre) denir. Yani zelzeleye uğramış bir saha tetkik edilirse tahribatın en fazla olduğu bir mahal görülecektirki bu noktaya - Zelzelenin yüzey merkezi denir. Zelzele mihrakının derinliği

ne kadar az ise (Zelzelenin yüzey merkezindeki) genişliği de o kadar azdır. Zelzele mihraki civarında zelzele etrafa az çok sür'atle dağılır. 1886 da Charleston zelzelesinde sadmenin sür'atı saniyede 5000 metre olduğu hesap edilmiştir.

Sadmelerin meydana getirdikleri zelzele harekâtı dalgalarla (mevcelerle) intikal eder. Zelzele dalgalarının (Mevcelerinin) sür'atı yerinin [Arazinin] tabiatı ile değişir. Dalga [Mevce] kumlu yererde [Arazide] saniyede 300 granit gibi keşif kayalardan teşekkül etmiş yererde ise 3000 ve hatta 5000 sür'atle intikal eder. Bir zelzelenin yüzey [sathi] merkezi etrafında zelzelenin aynı tahribat yaptığı noktalardan birer çizgi çizilirse bir merkez etrafında bulunan bir takım münhaniler meydana gelir. Bunlara izosist [isossiste] münhanileri denir.

Sadmelerin aynı zamanda hisolunduğu noktaların birleştirilmesile husule gelen münhanilere de Homosist [Homosiste] münhanileri denilir.

4) - Zelzele dalgaları :

Zelzelelerden doğan sarsıntılar denizlerde de hisedi-

lır. Karalarla denizlerin temas sahalarında vukua gelen zelzelenin deniz suları korkunç dalgalar şeklinde karaya doğru ilerlerler. İnsanlar için büyük bir zarar veren bu hadise [Zelzele dalgası] « Raz de Marée » denir. Binaenaleyh Raz de Marée hadisesi olduğu zaman sahillerde sular çekiliyor, gemiler karaya oturuyor, bir müddet sonra deniz büyük bir dalga halinde karaya doğru ilerliyor. Bu dalgaların yüksekliği 1-30 metre kadardır. Fakat bazan bu dalgalar 50 metreye kadar da yükselir. Ve büyük bir şiddetle ilerliyerek önüne gelen her şeyi harap eder ve sürükler. 1624 te [Peru] da Callo limanını zelzele dalgası tahrip etmiş ve limandaki gemileri sahil- den 4 Km. içeriye kadar sürüklemişti. 1755 Lisbon zelzelesinde zelzelenin ve zelzele dalgasının tesirile 30,000 den fazla ölenler olmuştur. 1835 yılında Şili sahilllerinde olan bir zelzele esnasında deniz sahilinden çok geri çekilmiş, gemiler karaya oturmuşlar, rasifler meydana çıkmışlardı. Sonra çekilmiş olan sular o derece sür'at ve şiddetle hareket etmişlerdir ki sahili ilerisinde mühim tahribata sebep olmuştu. 1883 te Kra—Katua yanar dağının

faaliyete geçmesinde [Cava- nın] batışında Sunda boğazı üzerinde meydana gelen dalga [mevce] dünyanın her tarafında hisedilmişti. 1896 Japonyanın Hondo adasında vukua gelen bir zelzele bu adanın kuzey doğusunda 22 bin kişinin ölümüne sebep olmuştu. Japonyada çok olan bu hadiseye « Tasunamis » denir.

5) - Zelzelenin tahribatı :

Zelzeleler, can, mal ve mülk bakımından büyük tahribat ve zararlara sebep olurlar. Bunlardan başka yer yüzü üzerinde bir çatlaklar meydana getirirler. Bazan çatlaklar hakiki fay [Faille] şeklini alırlar. [Jeolojik] asar. Zelzelenin can, mal mülk Jeoloji bakımından yaptıkları tahribatı ve Jeolojik asarı söyleyeyim :

1 — 1639 Sicilya zelzelesi 60,000 kişinin ölümüyle neticelenmiştir.

2 — 1755 Portekizde Lisbon zelzelesinde 30,000 kişiden fazla insan ölmüştü. Yer yüzünde meydana gelen çatlaklardan da mavi alevler çıktığı görülmüştür.

3 — 1783 Kalabria zelzelesinde 60,000 kişi ölmüştü. 10 metre derinliğinde 30

kilometre uzunluğunda bir çatlak açılmıştı.

4 — 1882, İzmir, Bursa zelzeleleri pek şiddetli olmuş önemli nüfus kaybı olmuştur.

5 — 1859 da Erzurum şehrinin üçte bir zelzeleden yıkılmıştır. Güney Amerikada 1868 zelzelesinde 70 bin insan ölmüştü.

6 — 1886 Charleston zelzelesinde saniyede 5000 metre sür'atle giden dalgada « mevcede » 27000 kişi ölmüş 140000 baca yıkılmış, lokomotifler raydan çıkmış, sarsıntı büyük bir sahada duyulmuştur.

7 — 1891 de Japonya'da Mino ve OWari bölgesindeki zelzelede 112 kilometre uzunluğunda bir fay « faille - Dünya kabuğunun birbirlerine nazaran şakuli istikamette vaziyetlerini değiştirdikleri çatlak » hasıl olmuş ve fay teşekkül eden çizgi üzerinde 60 santimetrelilik bir seviye farkı görülmüştür. Japonya'daki bu 1891 zelzelesinde 7229 kişi ölmüş 17390 kişi yaralanmış, 197000 ev yıkılmıştır. Japon adalarının yüzde 60'ı bu sarsıntıyı duymuştur. Zelzele esnasında teşekkül eden çatlaklar bazan tekrar kapanabilirler, hatta bu çat-

laklar arasına düşmüş ölmüş insanların kapanan çatlaklar arasında kaldıkları da görülmüştür. Çatlaklar teşekkülü sırasında ekseriya gazlar ve sular çıkar.

8 — (1310) İstanbul zelzelesi beş gün devam etmiş, büyük çarşıda dükkânlar yıkılmış, bir çok kişi ölmüştür.

(1896 da Japon zelzelesinde 22,000 den fazla insan kaybı olmuş, 60 bin ev yıkılmıştı) 1899 (1315) yılında Aydın havalisindeki zelzelede tahribatını göstermiştir.

9 — 1906 San francisco zelzelesinde sokaklar ve tramvay yolları tamamiyle bozulmuş, epeyce insan kaybı görülmüştür.

10 — 1908 Sicilya ve Kabria zelzelesinde 76 bin ölü 95 bin yaralı vardı. Messina şehrinin bir kısmıyla, bir çok evler yıkılmıştı.

11 — 1912 yılının 28 ikinci kânun da aynı bölgedeki zelzelede Messina şehri tamamen harap olmuştu. Yine 1912 (1328) yılının temmuz ayında Marmara havzasındaki zelzelede Bolayır ve Murefte civarı köyleri büyük hasara ve nüfus

zayıfına uğramıştı.

12 — 1915 Orta İtalya-
daki bir zelzelede 30 bin
kişi ölmüş, bir çok şehir ve
köy yıkılmıştır.

13 — 1923 yılı Eylül ayı
içindeki Japonya zelzelesi
Tokyo ve yoko hama şehir-
lerinin büyük bir kısmının
harap olmasına 160 binden
fazla insanın ölmesine sebep
olmuştur.

14 — 1928 İzmir ve Tor-
balı zelzelesinde bir çok ölü
ve yaralı vardır. Bir çok
evler harap olmuştur.

15 — 19 Nisan 938 yıl-
ında Kırşehir zelzelesinde
250 den fazla insan ölmüş,
bir çok köyler harap olmuş,
5 binden fazla ev tamamen
yıkılmıştır.

16 — 12 Eylül 939 yılın-
daki Dikili zelzelesi 130
kişinin ölümüne, 140 vatan-
daşın da yaralanmasına se-
bep olmuş, bir çok köy ve
kasaba harabe haline gel-
miştir.

17 — 27 Birinci kânun
gecesi 939 yılında başlayan
ve Erzincan'ın tamamen ha-
rap olmasına neticelenen ve
sonra Refahiye, Suşehri, ko-
yolhisar, Reşadiye, Niksar,
Erbaada büyük tesirini gös-
teren bir fay çizgisi üzer-

indin husule gelen Dikey
(Amudi) zelzele büyük za-
yiatı sebep olmuştur. Bu
çizginin kuzeyindeki Samsun,
Ordu, Mesudiye, Giresun, Bay-
burt ve güneyindeki Amasya,
Tokat, Zara, Hafik, Kemalî,
Plümür gibi şehir ve kasa-
balar ikinci derecede mütees-
sir olmuşlardır.

6) - Zelzelelerin sebepleri ve zelzele sahaları :

Zelzelelerin sebepleri üze-
rinde muhtelif nazariyeler
ortaya atılmıştır :

1 — Yer altında akan su-
ların bazıları geçtikleri yer-
lerde bir takım boşluklar
meydana getirirler. Bu boş-
luklar göçmelere (inhidam-
lara) ve bu göçme hareket-
leri de zelzelelere sebep olur.

2 — Dünyanın kabuk kıs-
mını meydana getiren kaya-
lar arasında bazı yerlerde
susuz Jips (Anhydre) bulu-
nur. Jips su ile temas edince
suyu çeker ve şişer, bu veç-
hile hacminin büyümesinden
meydan gelen basınç (tazyik)
civarındaki katmanların (ta-
bakaların) hareketine yani
zelzeleye sebep olabilir.

3 — Dünyanın kabuk kıs-
mında bir çok faylar (inşikak)
vardır. Binaenaleyh dünyanın
kabuk kısmı yekpare ve mü-

tecannis olmayıp, yekdiğerile irtibatı kuvvetli olmiyan parçalardan müteşekkildir. İşte dünyanın kabuk kısmındaki çatlaklar dolayisile göçmeler ve kaymalar olur. Bu harekâtın mucip olduğu ihtizazlarda zelzeleyi hasıl eder. Zelzelelerin dünya kabuğunu en ziyade çatlamış, göçmüş, oynamış sahalarında meydana gelmesi yani tektonik harekâtı (Phénomènes tectoniques) uğramış yerlerde olması bu nazariyenin doğruluğunu kuvvetlendirmektedir. Bu tektonik saha Avrupada Akdeniz bölgesini, bilhassa Ege, Balkanların güneyi ve İtalya Viyana havzasını ve Macaristan ovasını kaplar. Sonra Batı Asyaya geçerek Lut gölüne kadar uzanan göçme sahasında görülür. Ve Afrikanın doğusundaki büyük fayları ve büyük gölleri meydana getirirler Bu tektonik sahanın diğer kolu Batı Asyadan sonra Basra körfezi, Umman denizi, indüs Ganj ovalarını, Çin Hindini, Malezya adalarını, Amerika'nın batı kıyılarını ve Antil adalarını sahası dahiline alır. Batı anadolunda, kuzeyden güeye doğru (izmit körfezinden başlayarak Rodos adasının güeyine kadar) fay (Faille — istikak) ve göçme (inhidam Effondrement) böl-

geleri sıralanmaktadır.

1 — İzmit körfezi temasını teşkil eden sapanca gölü ve adapazarı ovası.

2 — Gemlik körfezi temasını teşkil eden iznik gölü.

3 — Bursa, Manyas çukur ovası (Yeni şehir, İnegöl, İnönü) havzaları.

4 — Edremit körfezi ve ovası, İvrindi, Balıkesir havzaları.

5 — Bakır çay göçme ovası.

6 — Gediz, ovası ve bu ovanın parçaları (İzmir körfezi)

7 — Küçük menderes ovası

8 — Büyük menderes ovası, Denizli havzası.

9 — Mandalya körfezi, Tekir ve Tuzla ovaları.

10 — İstanköy (Kerme) körfezi.

11 — Rodos boğazı gibi

Böyle yerey (arazi) doğu Anadoluda (Erzurum, Pasinler, Muş gibi) ve kuzey doğu Anadoluda ve buradan sonra orta anadoluya doğru uzanan parça dahilinde görülmektedir. Şimdi 1928 yılından beri memleketimizde vukubulan İzmir, Torbalı, Kırşehir, Dikili, Erzincan, Sivas, Tokat, Amasya, Giresun, Ordu gibi başlıca çok sarsıntı gören

yerlerdeki zelzeleleri gözden geçirelim. Buralardaki zelzelelerin sebepleri de (tektonik) dir. (Tektonik hareketleri Fay, kıvrım yani iltiva, kırılma gibi dünya kabuğunun uğradığı hareketin şumullü manasıdır.)

İzmir, Torbalı, Kırşehir, Dikili gibi şehir ve kasabalarımız ile, bunların etrafındaki köyler ve kasabalar bu fay [inşikak] sahalarının tam üzerinde bulunmaktadır. Bu sebepten meydana gelen zelzeleden çok zarar görmüşlerdir. Erzincan bölgesinde de faylar, kırılma ve göçmeler vardır. Bu bölgede yani (Erzincan Plümür, Kemah, Refahiye, Suşehri, Koyulhisar, Mesudiye, Reşadiye, Niksar, Erbaa, Amasya, Turhal, Tokat, Sivas, Hafik, Zara ile Ordu ve Giresunda olan) aynı tarihlerde zelzelelerde faylar ve göçmeler (İnhidam) den meydana gelmiştir. Yukarıda hududunu çizdiğim Erzincan civarındaki bu bölge sıra dağların doğu batı istikametinde uzandığı bir sahadır. Yüksek dağ kitlelerinin arasında genişliği az olan ovalar bulunmaktadır. İşte bu ovalar muayyen bir istikamette sıralanarak dereyle (vadilerle) beraber yer yer genişleyen uzun

bir fay (İnşikak) meydana getirirler. Bu fay Kızılırmaktan Fırat nehrine kadar Kelkit çayı (Yeşil ırmağın kolu) boyunca koyulhisar, Suşehri ve Erzincandan geçerek takriben 550 kilometrelik mesafede devam etmektedir. Dağların yamaçları dik olduğundan bu fayın kenarında inkıtaa uğrayanlar bu bölgenin önemli akar suları kollarile beraber bu fay yarığını takip ediyorlar. Bölgenin çöküntü ovaları da dağların arasında bu fay boyunca sıralanmaktadır. Erzincan, Refahiye, Suşehri, Niksar, Erbaa ovaları bu vaziyettedir. Bu saha yeni püskürmel yereyi (indifai araziye) de havidir. Bu yeni püskürmel yereyin kapladığı kısımlar daha ziyade fayın istikametinde uzanmaktadır.

Netice :

Yeni jeoloji devrinin mahsulü olan bu fay (inşikak) boyunca yereyi (Arazi) hal aslisini almamış ve binaenaleyh iyi yerleşmemiş olduğundan zelzele geniş bir sahada çok şiddetli olmuş ve büyük tahribat yapmıştır. Erzincan, Suşehri, Niksar, Erbaa ile, civarlarındaki köyler bu fay üzerinde olduklarından çok zarar görmüşlerdir. Bu fayın biraz kuzeyindeki

Samsun, Ordu, Mesudiye, Bayburt gibi şehir ve kasabalar ile, güneyde bulunan Amasya, Tokat, Zara, Hafik, Kemah, Plümür şehir ve kasabaları ikinci derecede zarar görmüşlerdir. Bu izahatımdan sonra umumi olarak zelzelelerin sebeplerine ait söylenilen diğer nazariyelere geçiyorum :

4 — Dünya kabuğunun altında erimiş bir halde madden ve haceri bir kitlenin bulunduğunu kabul eden alimler vardır. Bunların fikirlerine göre bu erimiş ve mayı bir halde bulunan maddeden gazlar intişar ediyor. Bu gazlar yanar dağlar vasıtasile dışarı çıkamadığı takdirde yer yer birikirler. Ve bulundukları sahaya basınç (tazyik) yaparlar, ve zelzeleye sebek olurlar.

5 — Dünya kabuğu altında bulunan erimiş bir haldeki madde içinde vakit vakit çok büyük infilaklar olmaktadır. Bu infilaklar dünya kabuğunun yer yer zaman zaman sarsılmasına ve binaenaleyh zelzeleye sebep olmaktadır.

Hülasa olarak diyebilirim ki zelzenenin en çok olduğu, büyük tahribat yaptığı yerler, dünya kabuğunun oturup yetleşmemiş yani jeoloji de-

virlerinde meydana gelmiş, göçmelere (inhidam) faylara uğramış tektonik sahalarıdır. Zelzele hadiselerinin tetkiki bu fikri kuvvetlendirmektedir.

7) - Zelzelelerin tahribatından korunma çareleri :

Zelzenenin meydana gelmesine mani olmak mümkün değildir. Şu halde, tahribatın mümkün mertebe önünü almağa ve hiç olmazsa azalmasına yarayacak bazı tedbirlerle müracaat etmek lazımdır.

1 — Yereyin (Arazinin) teşekkülâtının zelzele üzerinde büyük tesiri vardır. Alüvyonlar ve rusubi kayalar üzerine yapılmış evler zelzeleden çok müteessir olurlar.

2 — Püskürmel (indifai) ve rusubi kayaların temas ettikleri sahalardaki binalar zelzeleden pek şiddetle müteessir olurlar.

3 — Kesif ve mütecanis kayalar üzerindeki binalar rusubi sahalara nazaran zelzeleden daha az zarar görürler Binaenaleyh inşaatta başlıca iki cihetin göz önünde bulundurulması lazımdır.

1 — Mevkiin² intihabı.

2 — Mimarî tarzı.

Zelzele tehlikesi olan ma-

hallerde binaların hafif olması lazımdır. Sağlam ahşap binalar, Kârgir inşaata nazaran daha ziyade zelzeleye dayanırlar. Bundan dolayı Japonyada mukava inşaat tercih olunuyor. Fakat bugün iyi beton-arme ve siman arme inşaata kıymet verilmektedir. Bunlardan başka duvarların mümkün olduğu nisbette sadmelerin istikametine dikey (amud) değil, paralel (muvazi) getirilmesi lazımdır. Erzincan ve civarındaki zelzeleden

sonra da yeni inşaat yapılırken mevkii intihabı, mimarı tarzı göz önünde bulundurulacaktır.

Buraya kadar arzettiğim coğrafi ve jeolojik izahatında anlaşılabacağı üzere zelzele tabiatın tahripkâr hadiselerinden biridir. Bu zelzele hadiselerinden zarar gören kardeşlerimize bütün varlığımızla yaptığımız ve yapacağımız yardım en büyük içtimai milî ve vicdanî vazifemizdir.

BİR DERTLEŞME

Fazla titiz, müşkülpesent, hattâ biraz da bedbin görüldüğü için bir çoklarının hoşlanmadıkları, fakat.. hayatında olduğu gibi düşüncelerinde de temiz, dürüst ve samimî olduğu için, kendisile yakından temas eden, kendisini içten tanıyan bazıları gibi benim de fikirlerine hürmet e tiğim bir dostum vardır. Onunla arasına, başbaşa kalır, görüşür, dertleşir, hasbuhal ederiz.

Geçen gün yine beni ziyarete gelmişti.. Halinden belli idi. Yine içlenmiş, yine üzgündü. Kışkırtmamak için kapalı dille sordum :

— Hayrola.. Nereden böyle ?.. Yoğun görünüyorsun...

— Postahaneden geliyorum. Dedi. Mektup verdim de...

Kendisini tutamadı. Coşmaya vesile arıyordu. Devam etti :

— Kardeşim: Dedi. Sokağa çıkmaya korkuyorum artık.

Kendimden korkuyorum. Sinirlerimden sıhhatimden korkuyorum. Şehir içinde hava almakta, dolaşmaktan geçtik.. Her hangi bir iş için, iki adımlık bir yere huzur ve rahatla gidip gelmek kabil değil... Bu şehrin en işlek yolu, biliyorsun, şu bir tek yoldur : Dağkapısı ile belediye arası, haydi biraz daha ileriye gidelim. Postahaneye kadar olan yoldur. Günün bazı saatlerinde burası, karşılıklı akan, iki taraflı bir insan ve araba seli halini alır. İnsan bu kalabalığı, bu hayat ve hareket sahnesini görünce hoşlanır, zevkalır, bir cemiyet arasında, bir halk kalabalığı içinde yaşamının huzurunu duyar. Fakat... Bu zevki ve bu huzuru duymaya imkân mı var ?.... İnsan bu yoldan geçerken yürümesini şaşırır... Zaten dar olan yaya yolları ; bazı dükkâncıların, bilhassa meyvacı ve sebzecilerin dışarı fırlamış matahlarıyla kaplamıştır. Arta kalan yerini alıcılara istilâ eder. Sen her adımda bir araba veya otomobil altında kalmak, yahut her hangi bir yolcuya çarpmak baha-sına yolunu değiştirirsin... Bununla da kalmaz. Bizde sokak muaşeret-i denilen şey hiç hesaba katılmaz. Bir çok kimseler;- hiç te geleni geçen-i düşünmeden yolda rast geldiği bir bildiği ile ayak sohbetine dalar. Kazara bu saygısızlara yaptıklarının hata olduğunu hatırlatmak gafletinde bulunma... Sana derhal yolun öbür tarafını gösterir. Ve bunu biraz da tehdit tavrile yapar...

Yaz günleri yol kenarını evinin sediri gibi kullanan, oturup yerleşen hatta uzanıp yatan ve kimsenin dikkat nazarını çekmeyen biçareleri hesaba katmıyorum. Haydi bütün bunlara katlanalım..... Yâ..... ağız dolusu tükürenlere ve sümkürenlere ne diyelim ?.... Ara sokaklardan bahsetmiyorum. Bu şehirde sokağı aptesthaneye çevirenler hiç te az

değil... Söyle titizlenmiyeyim mi? Sinirlenmiyeyim mi ?.

Hem hak veriyor, hem haksız buluyorum. Gülümsiyerek sordum :

— Bitti mi ?

Titizliği tam manasile üzerindeydi. Atıldı :

— Ne o ? Dinlemekten usandın mı ? Haksız mıyım ?... Söylesene.

— Doymadınsa devam et. seni dinliyorum dedim. O; devam etti.

— Sade bu kadar mı ? Bu memlekette yorulan kafaları dinlendircek, binbir mahrumiyet acılarını bir iki saat için unutturacak tek bir yer var. Biliyorsun ?.. Halkevi.. O güzel Halkevinin sinema saatlerindeki haline hiç dikkat ettin mi ?.. O kalabalık arasında etrafı tam göremiyorsan sinema boşaldıktan sonra biraz geri kal da halkevi müstahdemlerinin, kanter içinde temizlemeye çalıştıkları süpürütüyü yiyecek, içecek enkazını ibretle seyret. Halkevi... Bütün halkevleri.

— Bilmem başkaları ne gözle görüyor ? ben buralara her hangi maksatla olursa olsun girerken içten bir huşu duyarım.. Tıpkı bir mabede, bir mektebe girerken duyduğum huşu. Herkesin de böyle duymasını ve böyle düşünmesini bekliyorum. Halbuki tam manasile bunun aksini görüyorum. Bu görüş beni isyan ettiriyor. İdealine hakaret edilmiş bir insan sıfatile. VeleVKi sinema saatinde olsun. Ben Halkevinin eşiğinden geçtikten sonra şu gördüklerime tahammül edemiyorum:

Kirli bir ele ve yüze, toz ve çamur içinde bir kıyafete, uzamış bir sakala, yıkanmamış hatta kokan bir vücade. Başta şapka ile gezen veya oturanlara, yerlere ciğara atarlara, mütemediyen öteberi yiye ve bunların enkazını rast geldiği yere serpenlere, yüksek sesle konuşanlara, insanlara yakışmayan itişmeler, el ve dil şakaları yapanlara hele bu dil şakaları ; parmak kadar çocuktan en büyüğüne kadar etrafı hiçe sayan bir lâübalilikle, duyanların, kulaklarına kadar yüzünü kızartan kaba kaba, haşin. yırtıcı bir ses ve sözölursa..

— Bitti mi ; aziz dostum dedim. O yorgun bir bakışla yüzüme baktı. Ben devam ettim :

— Yerden göğe hakkın var. Bütün gördüklerinde, duyduklarında ben de seninle beraberim. Her münevver de seninle beraberdir. Yalnız... Bilmem dikkat ettin mi ?.. Yalnız Diyarbakır'a değil... Belki bütün memlekete şâmil bir yarayı, bir içtimai hastalığı ; teşhisi kuvvetli bir doktor gibi teşrih eder, sayıp dökerken, kullanmayı hiç düşünmediğin ilâcını ağzından kaçırdın. Fakat nedense elimize verildiği önümüze konduğu halde ihmal edilmiş bir reçete gibi bu ilâcın formülü üstünde durmadın.

İşte haksız olduğun nokta burasıdır. Bu ihmali bilerek ve isteyerek yapmadığına iman ediyorum. Fakat.. Sen, ben, hepimiz.. Bütün münevverler, kendimizi bu ihmal hastalığından kurtarmadıkça, deminden beri

saydığın ve haklı olarak sinirlendiğin içtimâî derterin azabından, ıztırabından bir türlü kurtulamıyacağız o yara işliyecek, devam edecek biz de onun elemile heder olacağız.. Seni fazla merakta bırakmamak için maksadımı artık izah edeyim : Daha evvel sana bir şey sorayım:

Bana söyler misin ? Sen ve senin gibiler ; bütün bu sinirlendiğin ve azap duyduğun şeyleri neden kötü görüyorsun ? Ben söyleyeyim çünkü okudun, gördün, duyduğun, öğrendin, öğretildin, ve böyle yetiştiniz. Bir de bu şikâyet ettiğiniz zavallı insan kütlesini düşün.. Bunlara ne verdik ki ne alacağız ? Sen ben ve bütün kendisini münevver sayanlar ; dört başı mâmur, hodbin ve hodgâm zenginlere benziyoruz. Hayalimizde kurduğumuz kâşanelerin etrafında bakışlarımızı inciten, keyfimizi kaçıran çirkinliklere, harabelere tahammül edemiyoruz... Ve bunlara neye böyle kaldılar, neye güzelleşmediler diye didiniyor, çırpınıp duruyoruz.

İşin durumu.. Hastalığın bize ait olan kısmı bu..

Şimdi bir de asıl ilaca, tedaviye gelelim ;

— Sözlerimi biraz yayacağım. Bu yüzden beni mazur gör .

Bu günlerde bizi ve belki bütün dünyayı hayret ve takdir hisleriyle heyecandan heyecana sürükleyerek, mucizeye benzeyen bir hadise cereyan ediyor. Tabii sen de görüyor, okuyor ve aynı heyecan ile çırpınıyorsun. Avrupa'nın şimalinde yaşayan bir avuç millet, üç buçuk milyonluk Fin milleti, kendisinin elli misli bir kitle ile mertçe, kahramanca, galibane boğuşuyor. Uyğur aslından oldukları için, bilhassa bizi biraz da kan beraberliği yüzünden daha çok alâkalandıran, daha çok heyecana düşüren bu milletin inkılâp tarihçesini bilmem okudun mu ?.. Bu eseri bu millete candan hayran olan bir Rus müellifi yazmış ve bizim dilimize de "Beyaz Zambaklar Memleketi" adı altında terceme edilmiştir. Bu eseri bütün Türk münevverlerinin, bütün Türk gençlerinin ve pek tabii olarak Halkevlerinde çalışanların okuması tekrar tekrar hazmederek ibretle, alâka ile okuması bir vazife, bir ihtiyaç, bir borçtur. Okumamak, haberdar olmamak bir noksandır. Büyük bir günahtır kanaatindeyim. Ancak o eseri okuduktan sonradır ki Fin milletin bu gün yaratmakta olduğu harikanın iç yüzü, hakiki manası anlaşılabilir.

(Şimdiye kadar belki yirmi defa — hem de her seferinde bir evvelkinden daha büyük bir alâka ve heyecanla okuduğum bu kitabı yerinden aldım. Ve bu çok hürmet ettiğim dostuma gösterdim. İçinden seçtiğim şu aşağıdaki muhtelif parçaları beraber okuduk.):

Eseri Bulgarca'ya terceme eden Doktor Bikof'un mukaddemesinden:

(Avrupa'nın hiç bir tarafında, Finlanda'da olduğu kadar büyük bir harsî terakki yoktur.

Finlanda'nın Avrupa'nın en genç milletlerinden birisi olması da ayrıca kaydolunmaya şayandır. Şimdiki Finlanda'nın ahali si bir vakitler Ural boyundan kalkmışlar, Volga sahillerinden geçmişlerdir.. Yarıdılışı itibarile sulhperver olan Finler, kendilerine kimsenin tecavüz etmiyeceği ve kendilerinin de kimseyi izaç etmiyecekleri sakın bir toprak aramışlar. İşte o zaman şimdi yaşadıkları yerleri kendilerine vatan itti haz etmişler. Çünkü o zaman hâli olan bu arazide kimse yoktu. Hiç bir millet yaşamıyordu...

Petrograt ile Piborğ arasındaki mesafe şimendiferle iki saatte kat edilir. Petrograt'ta bizzat Fin memurları tarafından idare olunan hususî bir şimendifer istasyonu vardır. Bu ilk Fin istasyonundaki hususiyet bile nazarı dikkati celb eder. Rusların şimendifer istasyonları umumiyetle pistir. Bilet tevzi mahallerinde karışıklık hüküm sürmektedir. Bilet almak isteyenler arasında itişme, kalkışma, bağrı şma ve çağrı şma vardır. Petrograt'taki Fin istasyonu ise temizdir. Orada tam bir sükûnet ve intizam hüküm sürmektedir. Hele her iki millete ait şimendifer vagonları arasında ne kadar bariz farklar vardır : Rus vagonları tıpkı bizim vagonlara benziyor. Rast gelen, yerlere tükürmüş, duvarlara isim yazmış, resimler yapmış. Yolcularla kontrolörler arasında ve yahut yolcuların birbiri arasında mütemadi anlaşmazlıklar oluyor. Fin vagonlarında ise her yolcu oturacağı yeri bilir. Orada yer kavgası yoktur. Kompartımanda hiç kimse yüksek sesle konuşmaz, tütün içmez ve bilhassa vagonların içine tükürmez. Bütün trende her yerde örnek tutulmaya lâyık bir temizlik hüküm sürer. Bütün seyahat müddeti esnasında kimse sizi rahatsız etmez. Finler yüksek konuşmasını bilmezler. Konuşurken adeta fısıldaşırlar.

Fin'lerin Helsinki dedikleri hükümet merkezinin ve diğer şehirlerinin cadde ve sokaklarında binlerce insan gezer bir takımı gider, bir takımı gelir. Bazan yalnız başına, bazan grup halinde gezerler. Âşinalara tesadüf edince selâmlaşırlar. Konuşurlar. Fakat yolda gezenleri asla rahatsız etmezler. Aşıkâr bir ses işitilmez.

Finlanda ahalisinden hiç biri İarzu ettiği yerde ve istediği zamanda çalgı çalmak veya şarkı söylemek hakkı olduğunu hatırandan geçirmez.

Beyaz zambaklar memleketinin ahali si her şeyden evvel diğer kimselerin hukuk ve hürriyetini düşünürler. Orada hürriyetin kıymeti büyüktür. Fakat bu memlekette hürriyet demek başkalarını serbestce rahatsız etmek demek değildir..

Finler bataklık ve ormanlık bir yeri kendileri için vatan itti haz etmişler, orasını cennete çevirmişler..

Hakikaten eski zamanlarda bataklık ve ormanlıktan ibaret ve gayri meskûn olan Suomi, (Suomi, Finlanda'nın fince ismidir.) Finlerin gayreti sayesinde bir cennet olmuştur.

— Sonu gelecek sayıda —

HALKEVİ HABERLERİ

Millî Şef Evimizde

28 Birinci kânun 1939 da Diyarbakır şereflendirmiş olan aziz Millî Şefimiz İsmet İnönü 29 B. kânun 1939 cumartesi günü evimizi de ziyaret buyuyarak önce kütüphaneyi gezmişler ve kütüphanenin zenginliğinden memnun kalmışlardır. Sonra yeni Halkevini teşrif ederek salonda halk mümessillerini kabul ile dertlerini dinlemişler ve direktifler vermişlerdir.

Maarif Vekilinin Evimizi Ziyareti

Memleket içinde bir tetkik seyahatına çıkmış olan Maarif vekili Hasan Âli Yücel 23 Birinci kânun 939 tarihinde Evimizi de ziyaret etmişler ve kendilerine evimiz salonunda öğretmenler tarafından bir çay ziyafeti verilmiştir. Bundan sonra şereflerine tertip edilen konser ve talebe korosunu dinlemişler ve takdirlerini bildirmişlerdir.

Polis Kursu

Diyarbakır mıntaka polis kursu için eski binamızda iki salon tahsis edilmiş ve kurs için gereken bütün noksanlar evimizce temin edilmiştir.

Gece Dersleri

Evimizde açılmış olan Fransızca

ve Almanca derslerine devam edilmektedir. Bu kurslara 54 kişi devam etmektedir.

Konferans ve Konserler

Bu ay içinde evimizde iki konser ve hoparlörle ayrıca halka iki de konferans verilmiştir. Bu konser ve konferanslar muntazam bir surette devam etmektedir.

Temsil

Gösterit kolumuz bu ay içinde Erzincan felâketzedeleri menfaatine (ATEŞ) pyesini temsil etmişlerdir.

İmtiyaz sahibi : Diyarbakır Halkevi
Umum Neşriyatı idare eden
Avukat Ağâh Arman

Diyarbakır Basimevinde basılmıştır